

Anna Solarska-Półchlopek¹, Anna Garszel², Agnieszka Białas³, Witold Bartnik¹

¹Klinika Gastroenterologii Onkologicznej, Centrum Onkologii — Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa

²Klinika Endokrynologii Onkologicznej i Medycyny Nuklearnej, Centrum Onkologii — Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa

³Oddział Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Przewodu Pokarmowego, SPSK im. Prof. W. Orłowskiego Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Warszawa

Dwudziestoletni pacjent z nawracającymi krwotokami z przewodu pokarmowego

Twenty-years old patient with recurrent gastrointestinal bleeding

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiono przypadek chorego, który przeżył trzykrotnie krwotok z przewodu pokarmowego, a konwencjonalne badania endoskopowe nie wykazywały zmian. Dopiero wykonanie scyntygrafii z nadtechnecjanem sodu (^{99m}Tc) pozwoliło na ujawnienie uchyłka Meckela. Pacjent został skierowany na

operację, która potwierdziła obecność uchyłka z ectopową tkanką żołądkową w jego dnie. W ponad rocznej obserwacji po resekcji uchyłka nie obserwowano nawrotu krwawienia.

Gastroenterologia Kliniczna 2017, tom 9, nr 1, 27–31

Słowa kluczowe: krwotok z przewodu pokarmowego, uchyłek Meckela

ABSTRACT

This is the case of patient who had a triple hemorrhage from the gastrointestinal tract and conventional endoscopic examination showed no abnormalities. Finally, technetium-99m pertechnetate scan revealed Meckel's diverticulum. The patient was referred to hospital and unde-

rwent surgery that confirmed the presence of diverticulum with ectopic gastric mucosa. There was no recurrence of bleeding in one year follow up after diverticulum resection.

Gastroenterologia Kliniczna 2017, tom 9, nr 1, 27–31

Key words: gastrointestinal bleeding, Meckel's diverticulum

WSTĘP

Krwawienie z przewodu pokarmowego stanowi częstą przyczynę nagłych przyjęć do szpitala dorosłych pacjentów. Około 80% tych przypadków stanowią krwawienia z tych odcinków przewodu pokarmowego, które są położone proksymalnie do więzadła Treitza. Drugim najczęstszym miejscem krwawienia jest jelito grube. Tylko w 5% przypadków krwawienie pochodzi z jelita cienkiego. W niniejszej pracy przedstawiono jeden z takich przypadków.

OPIS PRZYPADKU

Dwudziestoletni pacjent, do tej pory, jak twierdził, całkowicie zdrowy, zgłosił się na szpitalny oddział ratunkowy z powodu krwotoku z przewodu pokarmowego objawiającego się smolistymi stolcami ze spadkiem hemoglobiny do poziomu 7,6 g/dl* (N 14–18 g/dl) i zasłabnięciem. Wykonano gastroskopię, stwierdzając jedynie niewielkie zmiany zapalne w części przedodźwiernikowej żołądka, bez znamion przebytego ani aktywnego krwawie-

Adres do korespondencji:

Anna Solarska-Półchlopek
Klinika Gastroenterologii
Onkologicznej
Centrum Onkologii — Instytut
im. M. Skłodowskiej-Curie
ul. Roentgena 5
02–781 Warszawa
tel.: 22 546 24 31
faks: 22 546 30 35
e-mail: anna.solarska@yahoo.com

*każde laboratorium ma własną normę stężenia hemoglobiny.

nia. Test ureazowy w kierunku *Helicobacter pylori* był ujemny. Również wynik badania endoskopowego jelita grubego i końcowego odcinka jelita cienkiego nie ujawnił istotnych zmian (obejrzano około 15–20 cm jelita krętego). W badaniu ultrasonograficznym opisano pogrubienie ścian końcowego odcinka jelita cienkiego na długości około 6 cm, ale tomografia nie potwierdziła nieprawidłowości w tym odcinku. Pacjentowi przetoczono 4 jednostki koncentratu krwinek czerwonych i po ustabilizowaniu stanu, wypisano go do domu.

Następny epizod krwawienia z przewodu pokarmowego wystąpił 5 miesięcy później bez objawów przepowiadających, był mniej nasilony niż poprzedni i nie wymagał przetoczenia krwi.

Kolejny krwotok z przewodu pokarmowego zdarzył się miesiąc później i przebiegał z istotnym spadkiem stężenia hemoglobiny do 7,3 g/dl (N 13,6–17,2 g/dl*). Przetoczono 3 jednostki koncentratu krwinek czerwonych i jedną jednostkę świeżo mrożonego osocza. Wynik gastroskopii ponownie nie wykazał cech przebytego ani aktywnego krwawienia z górnego odcinka przewodu pokarmowego. Nie znaleziono też potencjalnych źródeł krwawienia w przelyku, żołądka ani w początkowym odcinku dwunastnicy. Pacjent został skierowany do Kliniki Gastroenterologii Onkologicznej w Centrum Onkologii w Warszawie w celu dalszej diagnostyki z wstępnym rozpoznaniem przebytego krwawienia z przewodu pokarmowego, najprawdopodobniej z jelita cienkiego. Rozważając przyczyny krwawienia z jelita cienkiego, brano pod uwagę:

- polekowe uszkodzenia błony śluzowej,
- zmiany naczyniowe: angiodysplazje i telangiektazje (np. w chorobie Rendu, Oslera i Webera),
- owrzodzenia w przebiegu choroby Leśniowskiego-Crohna,
- uchyłki, w tym uchyłek Meckela,
- polipy i nowotwory (GIST, gastrointestinal stromal tumors).

Po konwencjonalnej gastroduodenoskopii i ileokolonoskopii, które nie ujawniły źródła krwotoku, zaplanowano badanie jelita cienkiego kapsułką endoskopową. Wcześniej wykonano jednak scyntyografię przewodu pokarmowego, która uwidoczniała obszar nieprawidłowego wychwytu radioizotopu nadtechnecjanu sodu (^{99m}Tc) w lokalizacji jelita krętego, w śródbrzuszu nieco poniżej pępka, co mogłoby odpowiadać położeniu uchyłka Meckela (ryc. 1). Z badania kapsułką endoskopową zrezygnowa-

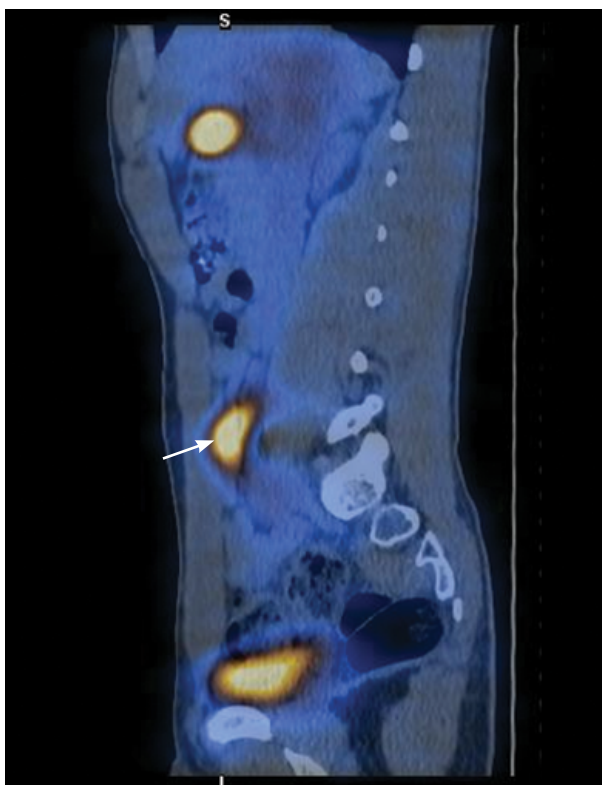
no. Z podejrzeniem nawracających krwotoków z uchyłka pacjent został skierowany do leczenia chirurgicznego. W czasie operacji odnaleziono i usunięto uchyłek Meckela długości około 5 cm. Równocześnie usunięto wyrostek robaczkowy. W badaniu histopatologicznym uchyłka znaleziono heterotopową śluzówkę trzonu żołądka położoną w jego dnie. W okresie pooperacyjnym pacjent przeszedł miesięczną kurację siarczanem żelaza. Niecałe dwa miesiące po operacji hemoglobina była na poziomie 15,7 g/dl (N 14,0–18,0 g/dl*)¹, a RBC $5,6 \times 10^6/\text{mm}^3$ (N 4,5–5,8 $\times 10^6/\text{mm}^3$). W czasie rocznej obserwacji nie stwierdzono nawrotu krwawienia z przewodu pokarmowego. Po roku stężenie hemoglobiny wynosiło 15,1 g/dl (12,0–16,8 g/dl*)¹, a żelaza we krwi 181,39 $\mu\text{g}/\text{dl}$ (N 59–158 $\mu\text{g}/\text{dl}$).

OMÓWIENIE

Uchyłek Meckela jest najczęstszą wrodzoną anomalią jelita cienkiego, pozostałością przewodu pępkowo-jelitowego. Nazwa pochodzi od nazwiska Johanna Friedricha Meckela, który w 1809 roku opisał jego pochodzenie [1]. Około 100 lat później Salzer odkrył w nim obecność ektopowej śluzówki żołądka, a Deetz opisał istnienie w jego wnętrzu owrzodzenia, co pozwoliło na lepsze zrozumienie klinicznego znaczenia tej anomalii [2]. W życiu płodowym przewód pępkowo-jelitowy łączy przejściowo jelito środkowe z pęcherzykiem żółtkowym, a następnie zarasta między 5. a 7. tygodniem życia. Jego niezaniekanie może prowadzić do rozwoju powikłań, takich jak przetoka pępkowo-jelitowa, łącznotkankowe pasmo między pępkiem a jelitem z torbielą żółtkową lub bez niej, zapalenie uchyłka, niedrożność i krwawienie.

Uchyłek Meckela może występować u około 2–4% populacji i najczęściej jest rozpoznawany u dzieci [3]. Występuje z jednakową częstością u pacjentów obojga płci, chociaż powikłania z nim związane są trzy do czterech razy częstsze u pacjentów płci męskiej [4]. Wnętrze uchyłka jest wysłane zwykle nabłonkiem jelita krętego, z ewentualną obecnością w dnie tkanki ektopowej pochodzącej z żołądka, dwunastnicy, jelita grubego, trzustki, dróg żółciowych lub endometrium. Uchyłek najczęściej nie daje objawów i pozostaje nierozpoznany. Ryzyko wystąpienia powikłań związanych z jego obecnością maleje wraz z wiekiem. U do-

*każde laboratorium ma własną normę stężenia hemoglobiny.

Rycina 1. Scyntygrafia z użyciem nadtechnecjanu sodu. Widoczne jest prawidłowe gromadzenie znacznika w żołądku i pęcherzu moczowym. Ektopowa śluzówka żołądka uwidacznia się na scyntygramach w postaci dodatkowego obszaru zwiększonego wychwytu radiofarmaceutyku zlokalizowanego w prawym dolnym kwadrancie jamy brzusznej (strzałki). Odpowiada to położeniu uchyłka Meckela

rosłych najczęstszym powikłaniem jest niedrożność występująca z częstością 22–50% [5–9]. Krwawienie z uchyłka nie jest częste u dorosłych, ale opisano taki przypadek nawet u 91-letniego pacjenta [10]. Jest ono natomiast częstym powikłaniem uchyłka Meckela u dzieci. Może u nich występować nawet w 50% przypadków [11]. W 90% krwawiących uchyłków stwierdza się ectopową błonę śluzową, najczęściej żołądka, która, wydzielając kwas solny przyczynia się do uszkodzenia sąsiadującej błony śluzowej jelita cienkiego i prowadzi do powstania owrzodzenia, a następnie krwawienia. Rola *Helicobacter pylori* w wywoływaniu zapalenia w ectopowej błonie śluzowej żołądka jest kontrowersyjna [12], a według niektórych autorów wątpliwa [13]. Podobnie, związek pomiędzy stosowaniem niesteroidowych leków przeciwzapalnych a uszkodzeniem ectopowej śluzówki żołądkowej i krwawieniem z uchyłka Meckela nie został udowodniony. Istnieją natomiast opisy przypadków, w których ten związek jest prawdopodobny [14]. Obecność ectopowej tkanki żołądka w uchyłku pozwala na jego uwidocznienie w badaniu scyntygraficznym po dożylnym podaniu nadtechnecjanu sodu (^{99m}Tc). Ten radiofarmaceutyk jest wychwytywany z krwi, między innymi przez komórki okładzinowe żołądka i wydalany do światła żołądka i w obrębie tkanki ectopowej. U opisywanego pacjenta wynik tego badania wykazał nieprawidłowy wychwyty znacznika w miejscu odpowiadającym lokalizacji uchyłka Meckela.

Chorego skierowano do leczenia operacyjnego, które jest bezwzględnie wskazane u pacjentów z krwawieniem z uchyłka, niedrożnością, zapaleniem uchyłka oraz przetoką uchyłkowo-jelitową [15]. U pacjentów objawowych wykonuje się prostą resekcję samego uchyłka albo klinową resekcję jelita z uchyłkiem i zespoleniem koniec do końca. Resekcja fragmentu jelita jest stosowana szczególnie wtedy, gdy jest macalna tkanka o innej konsystencji w obrębie uchyłka, w niedokrwieniu lub perforacji. Postępowanie w przypadku przypadkowego wykrycia uchyłka Meckela podczas laparoskopii lub laparotomii z innego powodu jest kontrowersyjne. Ryzyko wystąpienia powikłań wymagających leczenia operacyjnego podczas całego życia waha się od 4 do 6,4% [9, 16]. Oszacowano, że aby uratować życie jednego pacjenta z powikłanym uchyłkiem Meckela, trzeba by resekować 800 bezobjawowych uchyłków [9]. Dlatego

operacje uchyłka Meckela uzależnia się od obecności następujących czynników ryzyka:

- wiek pacjenta < 40 lat,
- niewyjaśnione dolegliwości bólowe lub przeżyty epizod krwawienia z przewodu pokarmowego w wywiadach,
- wąska szyja uchyłka sprzyjająca zapaleniu,
- uchyłek dłuższy niż 2 cm,
- macalna masa w obrębie uchyłka sugerująca obecność tkanki ectopowej albo guza,
- zapalenie uchyłka,
- obecność łącznotkankowego pasma łączącego uchyłek z pępkiem, które sprzyja niedrożności.

Piśmiennictwo

1. Meckel JF. Über die diverticel am darmkanal. Arch Die Physiol. 1809; 9: 421–453.
2. Deetz E. Perforationsperitonitis von einem Darmdivertikel mit Magenschleimhautbau ausgehend. Deutsche Zeitschrift für Chirurgie. 1907; 88(4-6): 482–493.
3. Molmenti E, Thompson R. Meckel's Diverticulum. New England Journal of Medicine. 1999; 340(1): 31–31.
4. Arnold JF, Pellicane JV. Meckel's diverticulum: a ten-year experience. Am Surg. 1997; 63(4): 354–355.
5. Leijonmarck CE, Bonman-Sandelin K, Frisell J, et al. Meckel's diverticulum in the adult. Br J Surg. 1986; 73(2): 146–149.
6. Mackey WC, Dineen P. A fifty year experience with Meckel's diverticulum. Surg Gynecol Obstet. 1983; 156(1): 56–64.
7. Weinstein EC, Cain JC, Remine WH. Meckel's diverticulum: 55 years of clinical and surgical experience. JAMA. 1962; 182: 251–253.
8. Piñero A, Martínez-Barba E, Canteras M, et al. Surgical management and complications of Meckel's diverticulum in 90 patients. Eur J Surg. 2002; 168(1): 8–12.
9. Soltero MJ, Bill AH. The natural history of Meckel's Diverticulum and its relation to incidental removal. A study of 202 cases of diseased Meckel's Diverticulum found in King County, Washington, over a fifteen year period. Am J Surg. 1976; 132(2): 168–173.
10. Lichtstein DM, Herskowitz B. Massive gastrointestinal bleeding from Meckel's diverticulum in a 91-year-old man. South Med J. 1998; 91(8): 753–754.
11. Rutherford RB, Akers DR. Meckel diverticulum: a review of 148 pediatric patients with specific reference to the pattern of bleeding and to mesodiverticular vascular bands. Surgery. 1966; 59: 618–626.
12. Hill P, Rode J. Helicobacter pylori in ectopic gastric mucosa in Meckel's diverticulum. Pathology. 1998; 30(1): 7–9.
13. Chan GS, Yuen ST, Chu KM, et al. Helicobacter pylori in Meckel's diverticulum with heterotopic gastric mucosa in a population with relatively high H. pylori prevalence rate. J Gastroenterol Hepatol. 1999; 14(4): 313–316.
14. Mathur S, Verseman S, Estrada R, et al. Bleeding from a Meckel's diverticulum after the use of ibuprofen. Am J Gastroenterol. 1992; 87(10): 1467–1470.

15. McKay R. High incidence of symptomatic Meckel's diverticulum in patients less than fifty years of age: an indication for resection. *Am Surg.* 2007; 73(3): 271–275.
16. Cullen JJ, Kelly KA, Moir CR, et al. Surgical management of Meckel's diverticulum. An epidemiologic, population-based study. *Ann Surg.* 1994; 220(4): 564–568.